Әдәбијјат гәзети

29 јанвар
1993-чү ил.
№ 4 (2855)

ХАТИРӘЛӘР, ДУЈҒУЛАР

Узаглашдыгча јахынлашан шаир

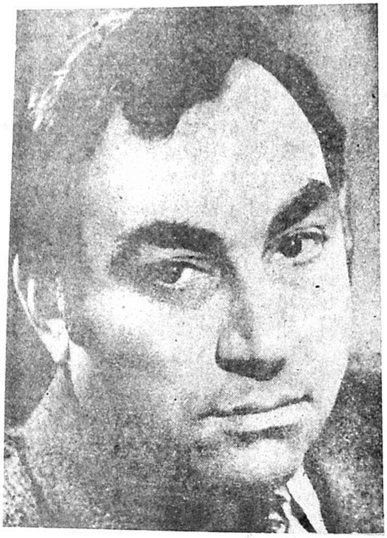

Әлиаға Күрчајлы мәним үчүн јолдашдан, достдан, һәмкардан әввәл бир шаир иди, һәмишә үнсијјәт бағладығым, сөһбәт етдијим, бир јердә олдуғум вахтлар она башга чүр баха билмирдим. Бу мә'нада сағлығында тез-тез раст кәлсәм дә, көрүшсәм дә, о мәнә узаг көрүнүрдү, инди исә һәмишә фикримдә, хәјалымдадыр, мәнә даһа јахындыр. Ондан јазмаг истәјирәм, дүшүнүрәм, амма һеч чүрә өзүмү буна алышдыра билмирәм, јазмаға әлим кәлмир, бу истәјимдән узаг гачмаға чалышырам. Бир дә көзүмү ачыб көрүрәм ки, Ә. Күрчајлынын өлүмүндән он ил кечиб. Шаир он ил узагда галыб. Јох, мәним үчүн јох! Китаблары һәмишә столумун үстүндәдир. Һәм дә чохлу гејдләр апармышам. Күнләр, ајлар кечир, о биздән узаглашыр. Нә гәдәр узаглашырса, мәним үчүн бир о гәдәр јахынлашыр.

Ону илк дәфә Јазычылар Иттифагынын Натәван клубундакы трибуна архасында көрмүшәм. О заман гарамтыл рәнкә чалан түнд кој рәнкли, узун голлу јај пенчәји кејмишди. Трибунаја чыханда, Сәмәд Вурғун она сары чеврилиб диггәтлә гулаг асмаға башлады. Ә. Күрчајлы һәвәслә, инамла, бир аз да һәјәчанла данышырды. Бир-ики ил сонра ону университетин гәбул имтаһанларында көрдүм. Дәстә-дәстә топланан тәләбәләрин арасында олмурду, һәмишә тәк кәзиб доланырды. Университетә гәбул олундугдан сонра да тәләбәләрә гарыша билмирди. Демәк олар ки, өзүнү тәләбә кими апармырды. Мәғрур бир көркәмлә дәрсә кәлиб-кедирди. Бүтүн университет ону бир шаир кими танıјырды десәм, сәһв олмаз. Ики-үч ил јаш фәргимиз олдуғу үчүн бә'зән мәнимлә дә үнсијјәтдән узаг олмаға чалышырды. Мүһазирәләрдә чох вахт һүсн-рәғбәт бәсләдији, университетдән әввәл таныдығы тәләбә Шәһла илә јанашы әјләширди. Бә'зән исә тәк-тәнһа...

Тәләбәлик илләринин Әлиаға Күрчајлы илә бағлы, јаддагалан чох хатирәләри вар. Јајда, һәрби мәшғәлә, о әскәр палтарында, «Кәләчәк күн» романыны охујурдум, тез-тез әлимдән алыб ајры-ајры парчалары бир дә көздән кечирирди. Көһнә һәјәтимиздә, јарызирзәмили бөјүк отагда онунла имтаһанлара һазырлашмағымыз. Тәләбә гызлардан Сојјарә, Таһирә, Рәһилә, Халидә, Зәкијјә, Лотифә, Нилуфәр вә башгалары әлимдән тутуб мәни дарта-дарта Ә. Күрчајлынын јанына апарырдылар ки, онунла сөһбәт етмәк үчүн бир көрпү јарадым. Суаллар јағыш кими јағырды, Әлиаға бәлкә дә гызларын садәлөвһлүјүнә күлүр, тәмкинлә чавабларыны верирди. Шаирлә сөһбәт етмәјә мараг көстәрәнләрин сајы чохалыр, ону бүрүјән даирә кенишләнирди. Зарафат дејилди, Ә. Күрчајлы һәмишә Азәрбајчанын мәшһур шаирләри арасында олур, редаксијаларла әмәкдашлыг едирди. Буна көрә дә мә'луматы даһа чох иди. Кирајә галдығы Ахундов күчәсиндәки евдә Шәһла ханымын чај сүфрәси архасындакы сөһбәтләр дә мәним үчүн унудулмаздыр. Үлфәт тәзәчә дүнјаја кәлмишди. Ев саһибинин амансызлығындан шикајәт! Синифдә мүәллимимиз Мирзаға Гулузадә илә С. Вурғунун «Ајкүн» поемасы илә әлагәдар мүбаһисә: ән фәал Ә. Күрчајлы иди, мәнтигли, кәскин е'тиразлары, мә'налы суаллары илә һамыдан фәргләнирди. Севимли мүәллимимиз Мирзаға Гулузадәнин Ә. Күрчајлы илә сон дәрәчә мәдәни вә еһтирамлы рәфтары да она бәсләдији һөрмәтинин ифадәси кими достумузу көзүмүздә даһа да учалдырды. «Кәнчләр күнү»ндә,, бир мәшғәләдә Ә. Күрчајлы рус шаири Јевкени Долматовскидән ики мисра епиграф көтүрдүјү бир ше'ри охуду, мәчлиси апаран Рәсул Рза епиграфын әлејһинә чыхды, үзүнү Әлиағаја тутду: «Сән ондан јахшы шаирсән», деди. Онун һаглы олдуғуну, бу сөзләрдәки һәгигәти чох сонралар баша дүшдүм. Бу, һәм Ә. Күрчајлы поезијасына јүксәк гијмәт иди, һәм дә әсл шаир дујумундан доған һәким диагнозу кими дәгиг фикир! Университети битирдијимиз ил, јә'ни 1954-чү илдә Ә. Күрчајлынын «Салам, кәләчәк илләр» адлы икинчи китабы чапдан чыхды вә бу китабын нечә бөјүк әзаб вә әзијјәтлә баша кәлдијинин шаһидијәм.

Бир нечә ајдан сонра «Муған ахшамлары» поемасы чапдан чыхды вә јахшы гаршыланды. Тәнгидчи Әкбәр Ағајев бу поеманы ресензијасында «мүәллиф үчүн мүвәффәгијјәтли бир аддым» кими гијмәтләндирди.

Университет илләриндән сонра Ә. Күрчајлы Москвада, Али әдәбијјат курсунда тәһсил алырды. Елә олду ки, алты ајлыг курса мәни дә көндәрдиләр. Әлиағаја телеграм вурдум, вағзалда мәни күлә-күлә гаршылады, дәрһал зарафата башлады. Тәнбәллик етмәјиб вагондакы јер нөмрәсини дә јазмышдым. Буна көрә ај күлмүшүк һа! Демәк олар ки, Москвада илк күнләр бир јердә олдуг. Твер булварында, Әдәбијјат институтунун һәјәтиндә икимәртәбәли сарымтыл биналарын бириндә онун балача бир отағы варды. Гыш ајлары кәләндә хизәк сүрмәји өјрәнмәк үчүн мәдәнијјәт вә истираһәт паркына кетдик. Әлиаға буна даһа тез јијәләнди вә буз үстүнә чыхыб сәрбәст сүрүшмәјә башлады. Бу күнләр бизим ән хошбәхт вә гајғысыз күнләримиз иди. Онун јанаглары шахтадан гыпгырмызы јанырды. Сакит-сакит төкүлән хырда гар дәнәләринин алтында уча-уча сүрүшүб кетмәк. доғрудан да сәадәт иди.

«Азәрбајчан кәнчләри», «Әдәбијјат вә инчәсәнәт» гәзетләри, «Азәрбајчан» журналы редаксијаларында ишләјәркән, тез-тез јанына кедирдим. Мүшаһидә етдијим бир чәһәтини хүсуси гејд етмәјә еһтијач дујурам. Чох заман објектив олмаға [illegible] Бәјәнмәдији бир ше'ри [illegible] дејирди. Тәләбәлик илләринин јахынлығына бахмајараг, күзәшт етмәдән дүз рә'ј сөјләмәјә, гәрәзсиз, әдаләтли олмаға чалышмасы онун ән мүсбәт кејфијјәти иди. Ики дәфә далбадал ше'рими бәјәнмәјиб кери гајтарды. Нәһајәт, үчүнчү «Әскәр мәктублары» адлы ше'рими охујуб үрәклә көтүрдү. тезликлә дә чап олунду.

Онун ән мүсбәт кејфијјәтләриндән бири һагсызлыға гаршы барышмаз мөвге тутмағы иди. О дөврә көрә бу мүбаризә јох, «интрига», «демогоглуг» сајылырды. Анчаг индики дөврүн көзү илә јанашсаг, онун әдаләтсизлијә, әјрилијә ,мүт'илијә, көләлијә гаршы кәскин е'тираз сәсини учалтмасыны јүксәк гијмәтләндирмәк лазымдыр. О, галошчутләјәнләрә, ријакарлара, јалтаглара, фүрсәтдән истифадә едән буғәләмунлара дәрин нифрәт бәсләјирди. «Филләр дә ағлајар», «Ләјагәт», «Чөрәк» кими көзәл ше'рләри белә мүбаризлијин нәтичәсиндә јаранмышды. Чәтин вахтларда, ач-сусуз галанда, оғулларыны итирәндә, мәшәггәтләрә гатлашанда өз ләјагәтини сахлајыб мәрд јашајанлар һаггында јаздығы ше'р унудулмаздыр:

Мән о адамлары јада салырам,
Лап бугүнкү кими анырам јенә,
Анырам,
доғрусу, һејран галырам
Инсанын инсанлыг ләјагәтинә.

Бә'зән она кимсә көзәкөрүнмәјән писликләр едирди. Нечә, һарда, нә вахт — буну өзү дә билмирди. «Азәрбајчан кәнчләри» гәзетиндә ишләјәркән, ону әсәбиләшдирмәк үчүн јолдан өтәни үстүнә салмышдылар. Вунун әзабыны нә гәдәр чәкди. Һәтта буна көрә ишдән чыхмаға мәчбур олду. Сонра Јазычылар Иттифагында чох нүфузлу бир шәхсин гәзәбинә кәлмишди. Әлиаға бунун белә олмасыны истәмирди вә әзаб ичиндә боғулурду. Јазычылар Иттифагынын партија тәшкилатынын ичласларында бир нечә дәфә онун гәзәбли чыхышыны динләмишәм. «Азәрбајчан» журналында әсәрини чап етмәдикләри үчүн доған агрылар ади һал алырды.

Бә'зән онун һаггында дејилән гәзәбли ирадлары, хасијјәтинә, әхлагына аид ифтиралары ,ујдурмалары јада саланда бунларын нә гәдәр мә'насыз, бош јерә ган гаралдан бир шеј олдуғуну анламаг чәтин дејил. Бир һәгигәти исә билмәк вачибдир: Әлиаға Күрчајлы, бә'зи наразылыглары чыхмаг шәрти илә, сон нәфәсинә гәдәр аиләсинә, оғлуна, гызына бөјүк мәһәббәт вә сәдагәт бәсләјиб. Бир нечә дәфә ону гарлы күнләрдә гызы Үлкәри гаршылајыб университетдән евә кәтирдијини көрмүшәм. Бир дәфә исә университетин гаршысында дајанан Әлиаға мәни сахлајыб сөһбәтә тутду. Бир аздан Үлкәр күлә-күлә бизә јахынлашды. Елә бу мәһәббәтә вә сәдагәтә көрәдир ки, Үлкәр өз һәјатыны атасынын јолунда гурбан верди.

Ә. Күрчајлынын машыны, еви варды, корлуг чәкмирди, бәс нијә үрәји ачылмырды? Бу әзаб, изтираб, биһудә дејилдими? Бунларын јериндә она даһа јахшы бир һәјат бәхш етмәк олмаздымы? Бизчә, бүтүн бунларын һамысы сәнәтинә гијмәт ала билмәмәси илә әлагәдар иди. Әһмәд Чәмилин өлүмүндән сонра Азәрбајчан Дөвләт мүкафатына тәгдим олунан китабынын мүзакирәсиндә биринчи Әлиаға Күрчајлы чыхыш етди. Һәјатын, талејин амансызлығына бах, бу мүкафат өзүнә дә Әһмәд Чәмил кими өлүмүндән сонра гисмәт олду.

Шаирин гәзәби, нифрәти күчлү олдуғу кими, севкиси дә күчлү иди. 1968-чи илдә филармонијада онун әдәби кечәси кечирилди. Кечәни кириш сөзү илә Мәммәд Раһим ачды, Сонра Ә. Күрчајлы ше'рләри илә чыхыш едәндә мәһәббәти, севкини, гәзәби, нифрәти өзүндә јашадан бир инсан кими мәғрур бир көркәм алмышды. «Әдәбијјат вә инчәсәнәт» гәзетиндән, бу гәзетин ән вәфалы әмәкдашы Ајаз Вәфалы зәнк вуруб бу кечәдән тә'чили мәгалә јазмағы тапшырды. Мәгаләдә шаирин бу ики чәһәтинә: севкисинә вә гәзәбинә хүсуси јер верилмишди: «онун поезијасы бу кечә каһ сәрт, гәзәбли, каһ да һәзин, инчә мотивләрлә сәсләнди». Әлиаға мәгаләјә көрә тәшәккүр едәндә бу чүмләләри даһа чох бәјәндијини сөјләди.

Онун лирикасы, севки ше'рләри кеткедә даһа чох хоша кәлирди. Күр һаггында һәмишә јазырды. Университетә кирәндә, демә, үрәјиндә Күр чајыны да кәтириб кәлмишди вә бу чај мисра-мисра поезијасына һопурду. «Кедәк үзү күләјә» демәклә һәјатын һәр чүр чәтинликләринә, кешмәкешләринә һазыр олдуғуну билдирирди. Илаһи мәһәббәт, инсанлары бири-биринә бағлајан һичрансыз, интизарсыз мүнасибәтләр көрәндә «белә ола һәмишә» дејирди:

Каш ки, бүтүн севәнләр
Бизим кими көрүшә
Белә ола һәмишә!

«Дурналар Чәнуба учур» китабы тәзәчә чыхмышды. Бу китабы алыб узаг сәфәрә кетдим. Јолларда охујурдум вә онун һаггында ресензија јазмаг үчүн фикирләширдим. Бу күнләрдә о китабы көтүрүб бир дә вәрәгләдим вә ресензијаны јазмамағыма көрә тәәссүф һисси дујдум.

Онун поемаларындан ајрыча вә кениш шәкилдә сөһбәт ачмаг олар. Чүнки епик поема жанрында ән мәһсулдар чалышан шаир Әлиаға Күрчајлы иди. Фикир јүрүтмәк, мүгајисә апармаг, инкишаф јолуну изләмәк, мүсбәт вә зәиф чәһәтләрини арашдырмаг үчүн онун поемаларында әсас чохдур. Шаир сүжетли һадисәләр васитәсилә һәјата нүфуз етмәјә чалышырды. Јухарыда адыны чәкдијимиз «Муған ахшамлары» адлы икинчи поемасынын сонракы даһа күчлү, даһа мараглы поемаларынын мејдана кәлмәсиндә әһәмијјәти чох бөјүкдүр. Поемадан поемаја инкишаф едән шаир чылыз мөвзулардан узаглашды, инсан мә'нәвијјатынын бүтүн инчәлији илә, әзабы, кәдәр вә севинчи илә јашајыб, мәһз бунлары поемаларына мөвзу сечди. Епик лөвһәләр кениш мејдан ачан, кәскин, драматик әһвалатлары өн плана чәкмәји севән Ә. Күрчајлы јени әсәрләриндә бу чәһәтләрә бөјүк үстүнлүк верди. Бу мә'нада «Сынаг», «Хатирә» вә «Заманын һөкмү» поемаларынын ојнадығы рол хүсуси көстәрилмәлидир. Бу поемалар бир нәфәсә, марагла охунан, кәскин сүжетли поемалардыр.

Шаирин ән јахшы поемаларындан бири «Чакონданын тәбәссүмү» адланыр. Бу поеманы тә'рифләјиб «чох хошума кәлиб» дејәндә, о күлә-күлә үзүмә бахды:

— Леонардо да Винчинин Чакондасы хошуна кәлиб, јохса мәним Чакондам?

— Икиси дә, — дедим, — һадисә мараглыдыр, гызын дүшдүјү вәзијјәт психоложи чәһәтдән дүзкүн верилиб.

Онун бир поемасы һаггында сүкутла кечмәк истәмирәм. Бу, «Ана» поемасыдыр, ону бир дә көздән кечирдим. Поема ики чәһтдән мараглыдыр. Онлардан биринчиси, поемада башдан-баша һәзин бир мотивин олмасыдыр. Бу мотив бир мусиги аһәнки кими сакит-сакит чағлајыр, һәтта бу һәзинлији һәр мисрада, һәр сөздә дујмаг олар. Икинчиси, әсл Азәрбајчан анасынын бәдии образы чанланыб. Бу ана ади аналардан дејил, өз әринә, өз оғлуна, өз торпағына сон дәрәчә садиг галан, бүтүн әзијјәтләри чијинләриндә чәкиб чыгғырыны белә чыхармајан зәһмәтсевәр, фәдакар вә дөзүмлү бир анадыр. Ә. Күрчајлы елә бил бу поеманы бир отурума, бир нәфәсә јазыб. Ананын өмүр јолуну ишыгландырыб вә бу ишыгда ону лөвһәлөвһә көстәриб.

Поемаларындакы драматизм ону драматуркијаја кәтирди. Бу јахынлар-

(Арды 8-чи сәһифәдә).

Узаглашдыгча јахынлашан шаир

(Әввәли 6-чы сәһифәдә)

да бәстәкар Васиф Адыкөзәловла сөһбәт етдијим заман онун Ә. Күрчајлынын драматуркијасы һаггында јүксәк фикирләр сөјләмәсинә тәәччүбләнмәдим.

Иш јерим гәбиристанлыға јахындыр, бә'зән хош һаваларда Ә. Күрчајлынын гызы Үлкәрлә јанашы олан гәбринин үстүнә кедирәм. Бурда бир нечә дәфә Мәммәд Аразла олмушам. Һәр дәфә Әлиағаны һөрмәт вә еһтирамла хатырладыгча, кечән күнләримизин бә'зи сәһифәләри көзләримин өнүндә чанланыб. Шаирин 50 јашынын тамам олмасы илә әлагәдар Актјор евиндә кечирилән јығынчагда Әлиаға садә, ади, сырави бир адам кими өзүнү апарырды. Елә бил ки, бу кечә онун јарадычылығына һәср олунмамышды. Сәһнәдә дејил, ашағыда дајанмышды. Елә ордан да адичә сөһбәт едән бир адам кими мәшһур «Сән дәрсә кәлмәјәндә» ше'рини охуду вә охумағында бөјүк сәмимијјәт варды.

Јетмишинчи илләрдә Ә. Күрчајлы јарадычылығында бир дөнүш өзүнү көстәрирди, бу дөнүш онун мәһсулдар ишләмәси вә кениш фәалијјәти илә әлагәдардыр. 1976-чы или исә ән уғурлу бир ил һесаб едирәм шаиримизин һәјатында. Бу ил «Дүнја овчумдадыр» китабы чап олунду вә шаирин ән көзәл китабларындан бири кими гијмәт алды. Бу китаб һаггында бизим университет республика Елмләр Академијасынын академики јолдашымыз Бәкир Нәбијев үрәклә јахшы бир ресензија јазды. Сонра шаирин «Улдуз» журналында «Гара шәлалә» адлы мараглы повести чап едилди. 1976-чы илдә Ә. Күрчајлынын һәјатында даһа мараглы бир һадисә баш верди. О, Југославијаја кетди вә ордан үрәји долу гајытды. Мәни көрән кими:

—Сизин «Көјәрчин»ә дә ики ше'р кәтирмишәм. Југославија шаирләринин ушаг ше'рләридир. Тәрчүмә едән кими көндәрәчәјәм. Бир-ики һәфтәјә...

Әлиаға вә'динә әмәл едиб југослав шаири Сековичин ики ше'рини редаксијаја көндәрди вә о ше'рләр балача кириш сөзү илә «Көјәрчин» журналынын 1977-чи ил март нөмрәсиндә чап олунду.

Ә. Күрчајлы «Јазычы» нәшријјатына баш редактор вәзифәсинә тә'јин олунандан сонра китаб гајғылары илә әлагәдар тез-тез јанына кедирдим. Мәнә јахшы әлјазмалар һаггында мә'лумат вермәји севирди. Онлардан бири Шамахыда јашајан Гүрбәт Әзизин ше'рләри иди. Кәнч шаирин китабы чыхдыгдан сонра Әлиаға мүсбәт рә'јлә гәзетләрин бириндә чыхыш етди. Ону разы салмајан, әсәбиләшдирән әлјазмалар да олурду, шаир бунлар һаггында сәрт данышырды.

Бир дәфә исә бизим редаксијада әмәкдашлыг етдији үчүн Ариф Һүсејновун нечә рәссам олмасы илә марагланды. Нәшријјатын планында даһи шаиримиз Сабирин «Һопһопнамә» китабы варды. Ә. Күрчајлы јени нәшри јени тәртибатда вермәк вә ону да ичра етмәји Микајыл Абдуллајевин мәсләһәти илә Ариф Һүсејнова тапшырмаг истәјирди. Тәшәббүсү анчаг алгышламаг оларды. Бу барәдә сөһбәтимиз мүбаһисәјә чеврилди. Јә'ни Ариф Һүсејнов чох истe'дадлы график рәссамдыр, буна шүбһә етмәк олмаз. Анчаг Әзим Әзимзадәнин иллүстрасијаларындан сонра онун иллүстрасијаларынын нечә гаршыланачағына шүбһә илә јанашдым. Чүнки А. Һүсејнову лирик планда ишләјән, Рәсул Рзанын ше'рләринә 5 иллүстрасија чәкән, һәмишә зәриф, әлван рәсмләр јарадан бир рәссам кими танырдым. Горхдум ки, Сабир поезијасынын руһуну тута билмәсин. Ә. Күрчајлы гәтијјәтлә, инамла «Бизә тәзә нәфәс лазымдыр» деди. Һәјат көстәрди ки, о, там һаглы чыхды. Ариф Һүсејнов һәгигәтән тәзә руһлу иллүстрасијалар чәкди, бу Сабиршүнаслыгда јени һадисә олду. Шаир тәзә нәшрин чыхмасы илә әлагәдар А. Һүсејновун иллүстрасијалары һаггында сәмимијјәт долу кичик бир мәгалә јазды, бу мәгаләдә онун рәсмләрә вердији јүксәк гијмәтлә јанашы, јени истe'дада бәсләдији гајғыкешлијини вә мәһәббәтини дә дујмаг оларды. Беш-алты ил сонра республикамызын әмәкдар рәссамы Ариф Һүсејновун сәркисиндә бир график лөвһәнин өнүндә дајанмаја билмәдим. Бу лөвһә унудулмаз шаиримизин сон күнләринә һәср олунмушду вә она баханда гәлбимдә ачы бир кәдәр баш галдырды.

Онун ағыр хәстәләнмәсини рус шаири вә мүтәрчими Валентин Проталин мәнә хәбәр верди. Буна инанмадым. Москвада биринчи чәррәһијјә әмәлијјатындан чыхыб Бакыја гајыдан кими јанына кедәндә о, мәни сапсағлам бир адам кими севинчлә гаршылады. Елә көврәлмишди ки, мәни мәһәббәтлә гучаглады, үзүмдән өпдү. «Һәр шеј јахшы гуртарды» дејә, шүкүр едирди. Гыса, мә'налы сөһбәтдән сонра ајрылдым вә узун мүддәт тә'сириндән чыха билмәдим. Башга бир вахт ону әсәби көрдүм. Италија сәфәриндән јаздығы материалыны «Коммунист» (индики «Халг гәзети») гәзетиндә кетмәјә разы олмамышды, чүнки ихтисар етмәк истәјирдиләр. Италија сәфәри дә Ә. Күрчајлынын һәјатынын ән парлаг сәһифәләриндән бирдир. Өзү бу барәдә марагла јазыб. О, Италијада поезија бајрамында Јевкени Јевтушенко, Јегор Исајев вә башга көркәмли шаирләрлә чыхыш едиб. Дантени Азәрбајчан дилиндә охујуб вә буна көрә мәгаләдә доғма Азәрбајчан дилинә һәср олунан сөзләрдә јүксәк гүрур һисси вар. Јәгин ки, бу сөзләри ихтисар етмәк истәдикләриндән шаир разылашмајыб вә материалыны «Әдәбијјат вә инчәсәнәт» гәзетинин сәһифәләриндә чап етдириб.

О, Москваја икинчи дәфә кедәндән сонра мәним үчүн дә гәрибә тәсадүфләр баш верди. Алманијаја турист сәфәринә кетмәјә һазырлашан вахт, бәхтимдән үмумдүнја ушаг јазычыларынын конфрансы ачылды. Москваја кәлдијим биринчи күн Валентин Проталинлә көрүшдүм, онунла бирликдә Ә. Күрчајлынын јанына кетдим. Кашир шосесиндә јерләшән мәшһур хәстәханаја кирәндә ваһимәләндим. Елә билдим ки, бура һәбсханадыр. Бурда, идман формасында, шән, чевик, гамәтли бир инсаны көрәндә көзләримә инанмадым. Чаным, бу ки, хәстә дејил, јанагларына бах, гыпгырмызы! Зарафатларындан да галмыр, дејиб-күлүр. О, һансы меһманханада галдығымы, телефонуму јазыб көтүрдү. Конфранс гуртарандан сонра икинчи дәфә јанына кәләндә Әлиаға јенә мәни шән әһвал-руһијјә ичиндә гаршылады.

Бакыда исә ону јенә тез-тез көрүрдүм. Һәр дәфә сөһбәт заманы сызылдамасыны, шикајәт етмәјини, килејини, наразылығыны һеч заман дилиндән ешитмәдим. Өзүнү сон дәрәчә мөһкәм, гәтијјәтли вә ирадәли апарырды. Һәјатынын сон күнләри јахынлашса да, бу фикри јахына гојмур, күчлү вә күмраһ көрүнмәјә чалышырды. Ишә кедәндә данлајырдым ки, нијә кедирсән, евдә динчәл! «Дарыхырам», дејиб гәрибә тәрздә үзүмә бахырды. Бир дәфә дә гыса сөһбәтдән сонра ондан ајрылмаг истәјәндә кетмәјә гојмады:

—Дајан! — деди.— Рәсул мүәллим мәним үчүн бир сәбәт нар көндәриб. Көјчајдакы бағындан. Һеч олмаса, ондан һәрәмиз бирини јејәк, сонра кедәрсән.

Бир нары өзүнә, бирини дә мәнә верди. Нә дадлы, ширәли, сулу нар иди! Нары ләззәтлә јејә-јејә, Ә. Күрчајлыја баха-баха Кашир шосесиндәки хәстәханада көрдүјүм кими хәстәлијинә гәтијјән инанмырдым. Үзүндә нә солғунлуг варды, нә дә јорғунлуг...

1979-чу илин декабрын сонуна јахын «Литературнаја газета» илә бизим Јазычылар Иттифагынын биркә дәјирми стол әтрафында сөһбәти кечирилирди. Әлиаға ичлас башланмамышдан әввәл көрүндү. Јевкени Јевтушенкону нәшријјатын директору Әждәр Ханбабајевлә вә башгалары илә таныш етди. Сонра бизә јахынлашды, күрчү шаири, алими Лејла Ерадзе илә дајанмышдым. Бизимлә хејли сөһбәт етди. Ичласа галмајыб кетди.

Бир ајдан чох кечди. Јанвар ајы баша чатды, февралда Әлиағанын анадан олан күнү иди: 20-дә. Буна чатмады, бир аз габаг дүнјадан көчдү. Ики күн сонра бөјүк шаиримиз Рәсул Рза илә јанашы дајаныб аллы-күллү ипәк парча илә өртүлмүш никмафәнин Јазычылар бинасынын һәјәтиндән нечә галдырылмасына бахырдым. Рәсул Рза үзүнү мәнә тутуб мә'налы-мә'налы бахды, үрәјиндән кечәнләри дујсам да, сөзләрини ешитмәк истәдим, һеч нә демәди. Издиһамын архасынча кедәндә һәјатын амансызлығы һаггында фикирләширдим. Рәсул Рза өз аләминә гапылмышды, ким билир, бәлкә дә Ә. Күрчајлы һаггындакы ше'ринин илк мисралары јаранырды? Гәбиристанлыгда исә натигләри динләјирдим. Ағачавад Әлизадә чыхыш едәндә нәдәнсә Әлиағанын «Дашлар» силсиләси һаггында дүшүнмәјә башладым. Ади мә'насындан чыхыб даһа чох мәчази вә фәлсәфи мә'на кәсб едән бу силсиләдәки ше'рләрин бә'зи мисралары үрәјимдә сәсләнирди:

Даш инсан оғлунун еви, отағы,
Өләндә буз рәнкли мәзары олуб,
Дашлар дәјирманда елин дајағы,
Һејкәлдә бир халгын вүгары олуб!

Ә. Күрчајлы һәмишә Б. Ваһабзадәдән вә Н. Хәзридән мәһәббәтлә данышарды. Бәхтијар Ваһабзадә онун «Бүтөвлүк» адлы китабына көзәл бир рә'ј јазмышды. Нәби Хәзринин исә шаирә һәср етдији балача ше'риндән бир мисра һафизәмдә әбәди јер тутуб:
Галды Күрчајлысыз Күр чајымыз да

Күнләр, ајлар кечдикчә, Р. Рзанын, М. Аразын, Х. Рзанын, Һ. Аббасзадәнин, Ә. Мустафајевин вә башгаларынын ше'р вә хатирәләри чап олунду. Гара чилдли «Үлкәр» китабы дәрһал охучулар арасында јајылды. Шаирин оғлу Үлфәт Күрчајлыны тез-тез нәшријјатда көрүрәм. Онун редакторлуғу, достумуз Бәкир Нәбијевин һәрарәтли сөзү илә чапдан чыхан «Сечилмиш әсәрләри» китабы зөвглә тәртиб олунмуш вә Әлиаға Күрчајлы поезијасынын ән јахшы нүмунәләри сечилиб топланмышды.

Күнләр, ајлар, илләр биздән узаглашса да, шаир Әлиаға Күрчајлынын өзү һеч заман узаглашмыр. Чүнки поезијасы бизимләдир!

Тофиг МАҺМУД.